

Janusz Myszczyzyn*

**POLSKIE DOŚWIADCZENIA W IMPLEMENTACJI WSPÓLNOTOWEGO
SYSTEMU EKOZARZĄDZANIA I AUDYTU W ŚWIETLE NAJNOWSZEGO
ROZPORZĄDZENIA EMAS III**

**POLISH EXPERIENCE WITH THE IMPLEMENTATION OF COMMUNITY
ECO-MANAGEMENT AND AUDIT SCHEME IN THE FACE OF THE
LATEST REGULATION EMAS III**

Słowa kluczowe: system ekozarządzania i audytu (EMAS), rozwój zrównoważony, ochrona środowiska, system zarządzania środowiskiem, wzrost gospodarczy.

Key words: Eco-Management and Audit Scheme (EMAS), sustainable development, environment, environmental management system, economic growth.

The paper presents the idea of the Community Eco-Management and Audit Scheme (EMAS) and experiences of Polish organizations in its implementation. The author shows how the benefits of the implementation of the EMAS III, but also examines the barriers and difficulties in its start-up. In the EU and EEA register of EMAS (as of 30.06.2010) there were 4507 organizations and over 7709 objects (in Poland only 20 organizations). Both the scientific community and public institutions should integrate into the wider sustainable development and promoting the benefits of the implementation of EMAS in Poland. The latest regulation on EMAS III brings changes that are intended to increase the attractiveness of the system, greater involvement of employees, increase in the number of registered organizations.

1. WPROWADZENIE

Kolejne fazy uprzemysłowienia świata zapoczątkowane w XIX w. wyzwały szybki rozwój gospodarczy, równolegle następował niespotykany dotąd proces degradacji środowiska naturalnego. Mimo tego, dopiero koniec XX w. i początek XXI w. można określić jako erę poszukiwania nowych strategii rozwoju gospodarczego, uwzględniających konieczność za-

* Dr Janusz Myszczyzyn – Wydział Ekonomiczny, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, ul. Żołnierska 47, 71-210 Szczecin; e-mail: JMyszczyzyn@zut.edu.pl

chowania równowagi pomiędzy wzrostem gospodarczym a ochroną środowiska. Ten rozległy zakres działania, obejmujący sferę ekonomiczną, społeczną i ekologiczną, został zawarty w idei zrównoważonego rozwoju [Wiatrak 2000, Bartkowiak, Borowiecki 2006].

Biorąc powyższe pod uwagę Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej przyjęły w 1993 r. pierwsze rozporządzenie (nr 1836/1993) dotyczące systemu ekozarządzania i audytu – EMAS, który jako dobrowolny wykraczał poza krajowe normy ochrony środowiska. Z definicji system ten miał na celu zachęcenie organizacji nie tylko do jego wdrożenia, ale także do ciągłego monitorowania i doskonalenia efektów działalności środowiskowej.

Mimo akcesji Polski z Unią Europejską system ten u nas jest nadal mało znany i wymaga ciągłej promocji połączonej z edukacją całego społeczeństwa. Autor niniejszego opracowania założył następujące cele prezentowanego artykułu:

- 1) wskazanie istoty i zasad funkcjonowania EMAS,
- 2) próbę oceny funkcjonowania systemu z uwzględnieniem zmian, które niesie za sobą najnowsze rozporządzenie z 25 listopada 2009 r.,
- 3) wskazanie głównych barier, które wpływają na małe zainteresowanie tym systemem.

Podstawę analizy stanowią materiały wtórne, wśród których znalazły się m.in.: rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady Europy, akty wykonawcze wydane przez Ministra Środowiska oraz biuletyny informacyjne, publikacje i dane statystyczne Komisji Europejskiej, rejestr EMAS, deklaracje środowiskowe zarejestrowanych organizacji i literatura przedmiotu.

Autor zaprezentował także wyniki własnych badań dotyczących oceny funkcjonowania EMAS z perspektywy organizacji zarejestrowanych w systemie. Badania dotyczyły oceny procedur, korzyści i głównych barier we wdrażaniu systemu.

2. ISTOTA SYSTEMU EMAS

W pierwszym rozporządzeniu dotyczącym EMAS Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej nr 1836/1993 główną uwagę poświęcono pięciu sektorom gospodarki, oddziałujących negatywnie na środowisko, czyli: przemysłowi, energetyce, transportowi, rolnictwu i turystyce (Fifth European Community environment programme: towards sustainability) [Resolution...1993]. W zweryfikowanym rozporządzeniu nr 761/2001 dopuszczono dobrowolny udział w systemie EMAS różnych organizacji (nie tylko przedsiębiorców), w tym także wyróżnionych obiektów danej organizacji. Od 11 stycznia 2010 r. obowiązuje najnowsze rozporządzenie z Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) z dnia 25 listopada 2009 r. nr 1221/2009, tzw. rozporządzenie EMAS III. [Rozporządzenie ... 2009]. Zgodnie z tym rozporządzeniem pojęcie „organizacja” oznacza spółkę, korporację, firmę, przedsiębiorstwo, organ czy instytucję niezależnie od formy własności i osobowości prawnej, mające określone swe funkcje i administrację. Pojęcie „obiekt” oznacza wyodrębniony geograficznie obszar podlegający kontroli zarządczej organizacji i jest jednocześnie najmniejszą jednostką uwzględnianą w rejestracji w systemie EMAS.

System EMAS w Polsce opiera się poza rozporządzeniem 1221/2009 na ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o krajowym systemie ek zarządzenia i audytu (EMAS) [Ustawa...2004] oraz kilku aktach wykonawczych [Myszczyzyn 2010].

Organizacje chcące uzyskać rejestrację w systemie EMAS powinny:

- 1) opracować założenia dla prowadzonej polityki środowiskowej,
- 2) przeprowadzić przegląd środowiskowy,
- 3) ustanowić System Zarządzania Środowiskowego (SZŚ),
- 4) przeprowadzić wewnętrzny audyt środowiskowy,
- 5) opracować deklarację środowiskową, wraz z jej walidacją.

Po pozytywnej ocenie przez akredytowanego weryfikatora EMAS następuje rejestracja organizacji wraz z podaniem odnośnej informacji do publicznej wiadomości. Weryfikatorzy EMAS są akredytowani przez Polskie Centrum Akredytacji (PCA). Rejestracji na wniosek organizacji dokonuje regionalny dyrektor ochrony środowiska, nadając numer rejestracyjny i wpisując organizację do rejestru regionalnego. Następnie Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska dokonuje zmian w rejestrze krajowym.

W rozporządzeniu EMAS z 2009 r. określono logo EMAS, pozostawiając z wcześniejszych z trzech wersji jedną (rys.1). Logo to stanowi dla zarejestrowanych organizacji atrakcyjne narzędzie komunikacyjne i marketingowe, które jednocześnie podnosi świadomość uczestników rynku i innych zainteresowanych o istnieniu systemu EMAS. Logo EMAS nie może być stosowane na produktach bądź ich opakowaniach, aby nie było mylone np. z oznakowaniem produktów ekologicznych.

Rys. 1. Logo systemu EMAS

Fig. 1. EMAS Logo

Źródło: <http://www.emas.mos.gov.pl>

3. WYNIKI

W unijnym rejestrze EMAS według stanu na dzień 30 czerwca 2010 r. znajdowało się 4507 organizacji i 7709 obiektów (według stanu na 19.12.2008 r. – 4256 organizacji i ponad 6740 obiektów, a na 31.03.2009 r. – 4331 organizacji i 6896 obiekty). Niekwestionowanym liderem są Niemcy, w których liczba zarejestrowanych organizacji sięgała 1408, a liczba obiektów 1890 (tab.1).

Po wejściu w życie nowego rozporządzenia, zwanego potocznie EMAS III, zarejestrowano na dzień 30.06.2010 r. w systemie EMAS w Niemczech 48 nowych organizacji, w Hiszpanii 38, w Austrii, Grecji i Portugalii po 4 organizacje, a w Polsce jedną roganizację [<http://ec.europa.eu> 01.09.2010].

Niewiele mniej organizacji jest zarejestrowane w systemie EMAS wdrożonym w Hiszpanii (1227 organizacje, 1537 obiektów) czy we Włoszech (1035 organizacji, 1460 obiektów).

Największa koncentracja wdrożonych systemów EMAS na jeden milion mieszkańców występuje w Austrii (31 organizacji, 61 obiektów), w Hiszpanii (23 organizacje, 28 obiektów), w Danii (17 organizacji, 43 obiekty), i w Niemczech (17 organizacji, 23 obiekty). W Polsce to zaledwie 0,55 organizacji na jeden milion mieszkańców [Myszczyszyn 2010].

Tabela 1. Liczba organizacji i obiektów w wybranych krajach UE i EOG (stan na 30.06.2010 r.)

Table 1. The number of organizations and sites in selected EU and EEA countries (30/06/2010)

Kraj	Liczba organizacji	Liczba obiektów
Niemcy	1408	1890
Hiszpania	1227	1537
Włochy	1035	1460
Austria	250	616
Dania	91	248
Portugalia	76	84
Szwecja	75	76
Wlk. Brytania	61	328
Czechy	26	48
Norwegia	22	22
Węgry	24	21
Polska	20	30

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: EMAS organizations and sites 30.06.2010; <http://www.emas-register.eu> (01.09.2010).

W naszym kraju system EMAS wdrożyło 20 organizacji (tab. 2). Przeważają organizacje z sekcji C – przetwórstwo przemysłowe (7 organizacji) oraz z D – wytwarzanie energii elektrycznej (3 organizacje). Pozostałe 5 sekcji reprezentuje jedynie jeden przedstawiciel. Wyraźny brak organizacji z działów: rolnictwo, górnictwo i edukacja.

Tabela 2. Organizacje zarejestrowane w Polsce – według sekcji NACE na dzień 30.06.2010 r.**Table 2.** Classification of Economic Activities in the European Community (30/06/2010)

Rodzaj działalności według NACE	Liczba organizacji
Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe	7
Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną	4
Sekcja E – Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami	2
Sekcja F – Budownictwo	2
Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych	1
Sekcja K – Finansowa działalność usługowa	1
Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa	1
Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	1
Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	1
Razem:	20

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: www.emas.gov.pl (15.09.2010 r.).

Na podstawie sporządzonych i zweryfikowanych przez audytorów deklaracji można stwierdzić, że organizacje zarejestrowane w Polsce koncentrują się głównie na redukcji zanieczyszczeń odprowadzanych do powietrza i wody, na minimalizacji zużycia wody, na redukcji hałasu i wibracji, na zapobieganiu zanieczyszczeniom, na racjonalnej gospodarce odpadami, zmniejszaniu zużycia surowców nieodnawialnych, na eliminowaniu stosowania niebezpiecznych materiałów (azbest, eternit), na nowych nasadzeniach drzew i rekultywacji terenów oraz na współpracy z samorządami lokalnymi, w zakresie szerzenia polityki ochrony zasobów naturalnych. Ważnym celem organizacji, podkreślanym w rozporządzeniu 1221/2009, jest zaangażowanie w procesie implementacji i wzrost świadomości pracowników w realizacji poszczególnych zadań dotyczących ochrony środowiska (uczestnictwo w szkoleniach, certyfikacja, bieżące funkcjonowanie firmy).

Wyniki badań przeprowadzonych przez autora wskazują, że oprócz ponoszenia kosztów różnego rodzaju inwestycji (bieżących i w przyszłości) oraz publicznego ujawnienia zawartych w deklaracji środowiskowej danych organizacje, które wdrożyły system EMAS muszą na bieżąco monitorować i realizować zakładane cele środowiskowe i zakładać kolejne cele, raportować wykonanie zakładanych zadań i poddawać się kolejnym audytom. W prace te muszą być zaangażowani wszyscy członkowie (pracownicy) organizacji, a ciągle doskonalenie działalności prośrodowiskowej, prowadzi do ponoszenia kolejnych nakładów finansowych.

Wśród głównych korzyści wynikających z wdrożenia systemu EMAS wskazywano:

- 1) oszczędność surowców używanych do procesu produkcji, a tym samym niższe koszty produkcji i wzrost efektywności ekonomicznej;
- 2) wzrost komfortu pracy dla pracowników – poprawa jakości środowiska pracy, wzrost zaangażowania, wzrost zdolności pracy zespołowej;

- 3) implementację innowacji – nowe urządzenia, maszyny, zmniejszające uciążliwość dla środowiska, niektóre wpływające na redukcję kosztów;
- 4) zastosowanie nowszych technologii prowadziło do wzrostu konkurencyjności;
- 5) prestiż w otoczeniu zewnętrznym – lepsze kontakty z organami kontroli środowiska, lepszy (ekologiczny) produkt;
- 6) wysokiej jakości zarządzanie środowiskowe, pozytywny odbiór społeczności lokalnej;
- 7) zapewnienie lepszych warunków życia w otoczeniu, w tym dla społeczności lokalnej i w regionie.

Respondenci wskazywali, że mimo wymiernych korzyści system EMAS jest w Polsce mało rozpowszechniony, ponieważ:

- 1) instytucje państwowe w sposób niewystarczający preferują firmy, które ponad ustalone limity, z własnej woli i świadomości dbają o środowisko;
- 2) kuleje polityka informacyjna dotycząca systemu EMAS;
- 3) brak zachęt ze strony sektora publicznego, który promowałby produkty ekologiczne przez dostosowanie praktyk zamówień publicznych, mimo dużej swobody ze strony państw członkowskich [por. Zielone zamówienia publiczne 2009];
- 4) zmiany kompetencji w odniesieniu do odpowiedzialności ze strony polskich organów państwowych.

4. WNIOSKI

W odniesieniu do powszechnego w naszym kraju systemu zarządzania środowiskowego ISO 14001 system EMAS jest ciągle mało znany i rozpowszechniony, choć jest elementem komplementarnym Systemu Zarządzania Środowiskowego – SZŚ [Myszczyszyn 2010].

System EMAS, ma szansę w przyszłości odegrać ważną rolę w realizacji zasad zrównoważonego rozwoju także w społeczeństwie polskim, ponieważ przynosi wyraźne korzyści firmom, organom administracji, społeczności lokalnej i całemu społeczeństwu. W komunikacie Komisji Europejskiej z dnia 16 lipca 2008 r. dotyczącym planu działania na rzecz zrównoważonej konsumpcji i produkcji i polityki przemysłowej uznano, że EMAS pomaga organizacjom optymalizować realizowane przez nie procesy produkcyjne dzięki zmniejszeniu ich oddziaływania na środowisko i bardziej wydajnemu wykorzystaniu zasobów. Można oczekiwać, że zmiana rozporządzenia EMAS III, większe zaangażowanie instytucji publicznych (cykl konferencji w 2010 r. w Polsce, możliwość ubiegania się o środki unijne (poddziałanie 4.1), preferowanie firm zarejestrowanych w EMAS w polityce zamówień publicznych, symboliczne opłaty rejestracyjne dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw (sektor MSP), organów administracji publicznej, edukacji) doprowadzą do wzrostu zainteresowania implementacją systemu. Nieodzowna natomiast pozostaje kwestia ciągłej edukacji społeczeństwa poprzez odpowiednie programy nauczania, środki masowego przekazu oraz przez Internet, co zaowocuje aktywnym zaangażowaniem pracowników w implementacji systemu EMAS.

PIŚMIENNICTWO I AKTY PRAWNE

- BOROWIECKI R., BARTKOWIAK P. 2006. Zmiany własnościowe i organizacyjne w przedsiębiorstwach komunalnych sektora energetycznego i ich wpływ na rozwój zrównoważony. Zeszyty Naukowe AE w Krakowie nr 731, Kraków: 17.
- Europa w ruchu.** Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Prasy i Komunikacji, 2006, http://ec.europa.eu/publications/booklets/move/55/index_pl.htm, Luksemburg.
- EMAS organizations and sites 30/06/2010;** <http://www.emas-register.eu> (01.09.2010).
- MYSZCZYSZYN J. 2010. Próba oceny korzyści i barier w implementacji wspólnotowego systemu ekozarządzania i audytu (EMAS). W: Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis 277, Seria Oeconomica 58.
- Polityka ekologiczna państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016.** 2008. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- Resolution of the Council and the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council of 1 February 1993 on a Community programme of policy and action in relation to the environment and sustainable development - A European Community programme of policy and action in relation to the environment and sustainable development.** Dz.U. C 138 z 17.5.1993 r.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1221/2009 z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie dobrowolnego udziału organizacji w systemie ekozarządzania i audytu we Wspólnocie (EMAS), uchylające rozporządzenie (WE) nr 761/2001 oraz decyzje Komisji 2001/681/WE i 2006/193/WE.** Dz.U. L 342 z 22.12.2009 r.
- WIATRAK A. 2000. Założenia i polityka zrównoważonego rozwoju rolnictwa. W: Zeszyty Naukowe SGGW, nr 40 (2000), Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o krajowym systemie ekozarządzania i audytu (EMAS).** Dz.U. Nr 70, poz. 631, z późn. zm.